

ПОГОДЖЕНО

Ректор ІДГУ _____

проф. Лебеденко О. М.

« _____ » _____ 2011 р.

ПРОГРАМА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

до вступного іспиту в магістратуру

Напрямок підготовки 0101 ПМСО

Спеціальність 8.010103 Українська мова та література

(на базі ОКР «бакалавр»)

Вступ. Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення. Українська мова – національна мова українського народу. Місце української мови серед слов'янських мов. Українська літературна мова – унормована й опрацьована форма загальнонародної мови. Кодифікована та розмовна форми літературної мови. Мовна норма. Види норм. Літературна мова і діалект. Діалекти соціальні та територіальні. Поняття про стиль. Стилістична система української мови.

Фонетика як наука про звукову будову мови. Місце фонетики серед інших лінгвістичних дисциплін. Аспекти вивчення фонетики. Робота мовного апарату. Фонетика і фонологія як два аспекти однієї лінгвістичної дисципліни. Мовна комунікація. Лінійні (сегментні) і нелінійні (надсегментні) звукові одиниці.

Фонологія. Фонологічна система сучасної української мови. Поняття про фонему. Її характерні ознаки, функції фонем. Інваріант і варіант; алофони фонем, їх види. Склад фонем сучасної української літературної мови. Фонологічні школи, концепції. Щербівська (Ленінградська) й Московська фонологічні школи. Система фонем. Встановлення фонематичності звуків. Метод протиставлень

Класифікація звуків. Основи поділу на голосні і приголосні. Загальні умови творення голосних. Артикуляторна класифікація голосних. Фонематичність голосних української мови. Склад голосних фонем. Приголосні звуки, умови їх творення. Класифікація приголосних, принципи, покладені в її основу. Питання

про фонематичний статус окремих приголосних. Опис приголосних фонем у основних алофонах

Зміни звуків у мовному потоці. Явище асиміляції. Асиміляція за роботою голосових зв'язок. Асиміляція за місцем і способом творення. Асиміляція за м'якістю. Асиміляція щодо участі носового резонатора. Вокальна асиміляція. Повне і часткове, контактне і дистантне уподібнення. Дисиміляція. Акомодация. Подовження і подвоєння приголосних. Спрощення в групах приголосних.

Поняття про чергування фонем: позиційні, історичні. Історичні чергування голосних фонем (/o/, /e/ з /i/; /o/, /e/ з нулем звука; /и/ з /o/ у звукосполученнях ри, ли; /o/ з /e/ після шиплячих та й; /o/ з /a/; звук /a/ з етимологічного /o/; відпадання і поява голосних на початку слова). Історичні чергування приголосних (/г/-/ж/, /к/-/ч/, /х/-/ш/ як наслідок I палаталізації; /г/-/з'/, /к/-/ц'/, /х/-/с'/ як наслідок II палаталізації; /г/-/ж/, /к/-/ч/, /х/-/ш/, /д/-/дж/, /т/-/ч/, /з/-/ж/, /с/-/ш/; /б/-/бл/, /п/-/пл/, /в/-/вл/, /м/-/мл/, /ф/-/фл/; /б/-/бй/, /в/-/вй/, /м/-/мй/, /п/-/пй/, /ф/-/фй/; /д/-/с/, /т/-/с/; зміна л на в(у).

Визначення складу і його фонетичної будови. Склад як явище фонетичне, фонологічне, історичне. Типи складів. Складоподіл, його основні закономірності. Теорії складоподілу. Морфемне членування і складоподіл.

Історія акцентології. Наголос як фонетичне явище. Лінгвістична функція наголосу. Словесний наголос. Слова з рухомим і нерухомим наголосом. Ритмічна структура слова в українській мові. Фразовий наголос. Інтонація, її основні компоненти. Мелодика. Типи мелодики. Пауза. Смыслова і граматична роль пауз.

Графіка. Український алфавіт, його писана та друкована форми. Діакритичні знаки. Співвідношення між літерами українського алфавіту і фонемами української мови. літери на позначення голосних і приголосних фонем. Звукове значення літер я, ю, є, ї, щ.

Орфографія української мови. Співвідношення орфографії з графікою та орфоепією. Особливості орфографії української мови. Принципи орфографії української мови: фонетичний, морфологічний, історичний, диференціюючий. З історії українського правопису. Сучасний український правопис.

Орфоепія. Орфоепічні норми, їх суспільне значення. З історії становлення орфоепічних норм української мови. Орфоепічна норма і варіант. Орфоепічні норми в системах вокалізму та консонантизму. Орфоепічні норми в системі акцентуації. Звукозображувальні звукові засоби української мови.

Предмет лексикології. Її зв'язки з іншими розділами науки про мову. Методи дослідження лексики. Аспекти вивчення лексики. Роль антропологічного чинника у мові та лексиці зокрема.

Слово як основна одиниця мови Слово, його основні ознаки й функції. Поняття лексеми. Слово і знак. Слово і поняття. Значення слова. Типи лексичних значень. Семантична структура слова: лексико-семантичний варіант (ЛСВ), лексико-семантичне поле (ЛСП); поняття лексичної категорії. Основні поняття лексикології. Семна структура слова. Сема, її види. Метод компонентного аналізу в лексиці. Номінація. Типи номінації в українській мові. Однозначні й багатозначні слова. Типи багатозначності в українській мові. Пряме і переносне значення. Способи творення переносних значень. Поняття про внутрішню форму слова. Теорія О.О.Потебні. Мотивованість

Омонімія в сучасній українській мові. Поняття про лексичні омоніми. Джерела лексичної омонімії. Типи омонімів. Питання про так звані часткові омоніми: омофони, омографи, омоформи. Омонімія й полісемія. Стилїстичні функції омонімів.

Явище паронімії в українській мові. Слова-пароніми, причини їх виникнення. Паронімія і парономазія. Стилїстичні функції паронімів.

Синонімія в сучасній українській мові. Поняття про синонімічний ряд та його домінанту. Типи синонімів. Контекстуальні або okazіональні синоніми. Стилїстичні функції синонімів. Синонімічні словники.

Явище антонімії в українській мові. Антоніми як лексико-семантична мікросистема. Семантична й структурна класифікації антонімів. Антонімія й полісемія. Стилїстичні функції антонімів. Антитеза. Оксиморон. Енантіосемія.

Лексика української мови за походженням. Становлення лексико-семантичної системи української мови. Шари української мови, що розрізняються

за походженням: українська лексика праслов'янського лексичного фонду; спільнослов'янська та спільносхіднослов'янська лексика; власне українська лексика. Етимологічні словники.

Мовні контакти і лексичні запозичення. Шляхи запозичень. Етапи освоєння запозичених слів, семантичні процеси, що їх супроводжують. Класифікація запозичень за походженням (запозичення із слов'янських і неслов'янських мов). Інтернаціоналізми у складі української лексики.

Поняття про активну і пасивну лексику. Відбиття в сучасному лексичному фонді історичної еволюції слова. Застарілі слова: історизми, архаїзми та їх різновиди. Неологізми як засіб збагачення словникового складу української мови в умовах суспільних змін. Різновиди неологізмів. Загальномовні неологізми. Терміни-неологізми. Оказіоналізми, індивідуально-авторські неологізми та їх стилістичне використання.

Поняття про стильову диференціацію лексики. Експресивно-стилістична характеристика української лексики. Міжстильова, стилістично нейтральна лексика. Стилістично забарвлена лексика. Екзотизми, варваризми, як різновиди книжної лексики. Стилістичні особливості використання застарілої лексики в мові художньої літератури.

Фразеологія як розділ мовознавства. Вільні та зв'язані сполучення слів. Поняття фразеологічної одиниці (ФО). Співвідношення між лексичним значенням слова і значенням фразеологізму. Аспекти вивчення фразеологізмів. Питання класифікації ФО.

Лексикографія як розділ мовознавства. Історичні витоки української лексикографії. Основні тенденції розвитку української лексикографії на сучасному етапі. Словники як одне із джерел вивчення української лексики. Типи словників.

Предмет словотвору. Словотвір як вчення про морфеміку та деривацію лексичних одиниць. Місце словотвору в системі наук про мову, його зв'язок з іншими лінгвістичними дисциплінами. Відмінності між словотворенням, словозміною і формотворенням.

Морфеміка. Поняття про морфему як мінімальну значущу одиницю. Морф, аломорф та варіант морфемі. Класифікація (типологія) морфем (за значенням, функцією та позицією). Кількісна характеристика морфем.

Будова слова. Основа слова, типи основ. Словозмінна, формотвірна, словотвірні основи. Зв'язані основи. Субморфні основи. Поняття про морфемний склад, будову та структуру слова. Класифікації структурних типів слів в українській мові. Зміст, завдання та принципи морфемного, словотвірного (синхронного) та етимологічного (діахронного) аналізів.

Характеристика морфем у межах похідної основи. Корінь, корені вільні та зв'язані. Характеристика афіксальних морфем: префіксів, суфіксів, постфіксів. Поняття про біморфему (конфікс, циркумфікс, поліафікс). Флексія як поліфункціональна та фузійна морфема. Асемантичні сегменти слова: інтерфікси, субморфи (квазіморфемі). Афіксоїди як перехідні, функціонально змішані морфемі. Афікси субстанціальні та нульові. Афікси регулярні та нерегулярні, перспективні та неперспективні. Афікси продуктивні та непродуктивні. Морфемі питомі та запозичені.

Морфонологічні явища в синтагматиці морфем: чергування, інтерференція, інтерфіксація, усічення. Історичні зміни у морфемному складі слова: опрощення, перерозклад, ускладнення; їх причини. Історичні зміни в морфемній структурі слова: декореляція, дифузія, заміщення.

Основні поняття словотвору. Словотворення (деривація) і словотвір (дериватологія). Твірні база і словотвірні засоби. Словотвірна мотивація (похідність). Словотвірний формант, словотвірне значення. Типологія словотвірних значень (семантичні відношення між похідним словом і твірною базою). Поняття про словотвірні типи та їх класифікація. Словотвірна модель. Словотвірний ланцюжок. Словотвірне гніздо. Поняття про спосіб словотворення.

Типологія способів словотворення. Синхронні та діахронні способи словотворення (морфологічні та неморфологічні). Морфологічні способи. Афіксальні способи: чисті афіксальні способи, змішані афіксальні способи. Складання (основоскладання і словоскладання). Аббревіація та її типи. Змішані

способи (складання з афіксацією). Неморфологічні способи словотворення: морфолого-синтаксичний (конверсія; транспозиція форми), лексико-синтаксичний (зрощення), лексико-семантичний. Універбація. Поняття про словотвірні типи. Лексична та синтаксична деривація. Лексична деривація та її різновиди (мутація, модифікація, поєднання). Синтаксична деривація та її різновиди (транспозиція форми і транспозиція значення).

Граматика як розділ мовознавства. Складові частини граматики. Предмет морфології. Морфологія як граматичне вчення про слово. Морфологічні ознаки слова. Граматичне значення. Співвідношення лексичного і граматичного значення слова. Мовні засоби вираження граматичних значень. Суплетивізм та редуплікація. Граматична форма. Синтетичні, аналітичні, аналітично-синтетичні граматичні форми. Граматичні (морфологічні) категорії (ГК). Поняття про парадигму. Типи парадигм. Типологія граматичних категорій: номінативні, словозмінні, класифікаційні; бінарні, тернарні, багаточленні та ін.

Морфологічні класифікації слів в українській мові (частини мови, лексико-граматичні розряди, словозмінні класи). Частини мови як предмет морфології. Принципи класифікації слів за частинами мови. Поняття про лексико-граматичний розряд (ЛГР). Явища перехідності у морфології.

Іменник як частина мови. Семантика іменника, основні морфологічні ознаки та синтаксичні властивості. ЛГР іменників. Загальні і власні назви. Істоти і неістоти. Конкретні (обчислювані) та неконкретні (необчислювані) (абстрактні, речовинні та збірні). Речовинні та одиничні іменники. Перехідність між ЛГР іменників.

ГК роду іменників. Значення та засоби вираження значень роду. Розподіл відмінюваних іменників за родами. Іменники спільного роду та близькі до них явища (подвійний рід). Хитання в роді. Родова характеристика невідмінюваних іменників.

ГК числа іменників. Значення та граматичне вираження категорії числа. Корелятивні і некорелятивні форми числа. Іменники одиничні (*singularia tantum*) і множинні (*pluralia tantum*). Особливості ЛГР іменників (збірних, абстрактних,

речовинних) щодо категорії числа. Незмінювані іменники та іменники *pluralia tantum* і категорія числа.

ГК відмінка іменників. Система відмінків української мови. Способи вираження відмінкових значень. Основні значення відмінків. Типи відміни (словозмінні класи) іменників. Складні випадки відмінювання. Відміна множинних іменників. Ад'єктивна відміна іменників. Невідмінювані іменники. Субстантивація.

Прикметник як частина мови. Семантика, морфологічні ознаки та синтаксичні властивості прикметника. ЛГР прикметників: якісні, відносні та присвійні. Явища перехідності між ЛГР прикметників. Загальноіменні категорії прикметника (рід, число, відмінок). Власна категорія прикметників – ступінь порівняння. Аналітична та синтетична форми ступеня порівняння. Обмеження в утворенні ступенів порівняння. Ступені якості (форми суб'єктивної оцінки) прикметників. Особливості відмінювання прикметників. Тверда і м'яка групи прикметників. Повні та короткі, стягнені та нестягнені форми прикметників. Ад'єктивація.

Числівник як частина мови. Шкільна і наукова традиція в інтерпретації числівника. Питання про займенникові числівники. Розряди числівників за значенням. Структурні розряди числівників. Морфемна будова кількісних числівників. Історичні коментарі до словотвору складних числівників. Парадигматика числівників. Нумералізація.

Займенник як група слів, що виділяються за традицією. Неспіввідносність традиційного семантичного критерію виділення займенників з категоріальним значенням, що служить для розмежування інших частин мови. Значеннєві групи займенників, їх семантико-граматичні особливості. Розряди займенників за співвідношенням з іншими частинами мови. Морфологічний склад займенників. Синтаксичні функції займенників. Парадигматика займенників. Акцентуація займенників. Проніміналізація.

Дієслово. Питання про обсяг дієслівної лексики. Значення дієслова, його граматичні ознаки та синтаксичні функції. Неозначена форма дієслова (інфінітив). Дієслівні основи. Дієвідміни. Класи дієслів.

ГК виду дієслова. Основні значення доконаного і недоконаного видів. Способи творення видових форм дієслова. Групи дієслів щодо категорії виду. Різновиди дієслівної дії. Вид і час.

ГК часу дієслів. Граматичний час і час як філософська категорія. Система часових форм дієслова у сучасній українській мові. Абсолютне і відносне їх вживання. Переносне вживання часових форм.

Граматичні категорії дієслова. Перехідні і неперехідні дієслова. Зворотні дієслова. Вчення про стани дієслова. Категорія особи, її значення і способи вираження. Безособові дієслова. Категорія способу. Спосіб і час дієслова. Дійсний, умовний і наказовий способи дієслова. Значення і утворення форм способу. Рід як іменна категорія особових дієслів. Вербалізація.

Дієприкметник як форма змішаного дієслівно-іменного утворення. Лексико-граматичні ознаки та синтаксичні функції дієприкметників. Активні і пасивні дієприкметники, їх творення. Безособові форми дієприкметникового походження на *-но*, *-то*, їх синтаксична роль.

Дієприслівник як проміжний розряд між дієсловом і прислівником. Лексико-граматичне значення і синтаксична роль дієприслівника. Способи творення дієприслівників.

Прислівник. Значення, морфологічні ознаки, синтаксичні функції прислівників. Розряди прислівників за значенням. Ступені порівняння якісно-означальних прислівників. Структура прислівникових основ. Наголос у прислівниках. Явище адвербіалізації. Займенникові прислівники. Питання про слова категорії стану і модальні слова.

Частки. Розряди часток за значенням. Функції часток. Частки формотворчі і словотворчі. Явище партикуляції.

Прийменники, їх семантика і використання. Розряди прийменників за структурою. Типи похідних прийменників. Творення і правопис прийменників. Препозиціоналізація.

Сполучники, їх семантика і вживання. Сурядні та підрядні сполучники, їх розряди за значенням. Структурні розряди сполучників. Класифікація сполучників за використанням. Сполучники і сполучні слова. Кон'юнкціоналізація.

Інтер'єктиви. Вигуки як особливий лексико-граматичний розряд слів. Семантичні групи вигуків. Звуконаслідувані слова, їх функції та вживання. Класифікаційні типи звуконаслідувань. Інтер'єктивація.

Синтаксис. Предмет синтаксису. Основні напрямки його вивчення. Об'єкти синтаксису й синтаксичні одиниці. Форма слова як компонент синтаксичної одиниці. Питання про синтаксему (Г.О.Золотова, І.Р.Вихованець) як мінімальну одиницю синтаксису, яка виділяється на основі семантико-синтаксичних відношень. Синтаксичні одиниці: словосполучення, просте речення, складне речення, складне синтаксичне ціле. Питання, пов'язані з відношенням до одиниць синтаксису з погляду їх структури, граматичного значення, функції. Зв'язок синтаксису з іншими рівнями вивчення мови. Відображення у синтаксисі національної специфіки мови: особливості українського синтаксису порівняно з іншими слов'янськими.

Словосполучення. Ставлення до словосполучення представників різних лінгвістичних напрямів (Ф.І.Буслаєва, П.Ф.Фортунова, О.М.Пешковського, О.О.Шахматова). Погляд В.В.Виноградова. Дискусійні питання сучасної теорії словосполучення (питання про предикативні та сурядні словосполучення). Структура, значення, функції словосполучення. Співвідношення словосполучення з іншими одиницями і категоріями синтаксису: зі словом, простим та складним реченням, членами речення. Багатоаспектна класифікація словосполучень: 1) щодо формальної організації: а) за морфологічною природою головного (стрижневого) слова; б) за кількісно-структурною основою; 2) щодо рівня синтаксичної зв'язності компонентів та їх функціонування як членів речення; 4)

характеристика за типом підрядного зв'язку між компонентами; 5) засоби зв'язку між компонентами у словосполученні.

Синтаксичні зв'язки та відношення між компонентами синтаксичних одиниць.

Поняття про синтаксичний зв'язок, основні протиставлення синтаксичних зв'язків; а) на основі граматичного значення, яке вони виражають, - предикативні і непередикативні; б) на основі наявності детермінації – сурядний і підрядний. Предикативний зв'язок. Різновиди предикативного зв'язку в реченні. Непередикативний зв'язок і його різновиди: сурядність і підрядність. Різновиди сурядного зв'язку (відкритий/закритий). Різновиди підрядного зв'язку. Поняття про напівпредикативний і пояснювальний зв'язки. Засоби вираження синтаксичних зв'язків і відношень між компонентами синтаксичних одиниць. Підрядний зв'язок у словосполученні. Узгодження та його різновиди: а) за морфологічними особливостями головного слова (концепція О.С.Скобликової): власне граматичне, асоціативно-граматичне, умовно-граматичне, смислове; б) за реалізацією можливостей щодо узгодження: повне/неповне; різні точки зору на проблему повного та неповного узгодження; в) за ознакою – обов'язкове/факультативне (слабке/сильне), типові випадки сильного узгодження; г) поняття про паралелізм (Д.М.Овсянико-Куликовський), кореляцію (Є.В.Кротевич). 2. Керування. Види керування: а) за лексико-граматичною приналежністю головного слова; б) за ознакою обов'язковий/факультативний (сильний/слабкий) зв'язок; в) за кількістю різнооформлених компонентів, здатних виразити те саме значення (варіативне/неваріативне); г) за участю прийменника в оформленні зв'язку (прийменникове/безприйменникове). 3. Прилягання. Види прилягання: а) за лексико-граматичною ознакою залежного слова: власне прилягання / відмінкове прилягання; б) за ознакою обов'язкове / факультативне (сильне/слабке).

Просте речення. Визначення простого речення представниками різних лінгвістичних напрямів (Ф.І.Буслаєв, О.О.Потебня, П.Ф.Фортунатов, О.О.Шахматов). Урахування багатоаспектного характеру речення у дефініціях

сучасних граматик. Структура, значення, функції речення. Поняття про структурну схему речення. Різні тлумачення мінімального зразка як граматично достатнього (Н.Ю.Шведова) і як граматично й інформативно достатнього (Н.Д.Артюнова, І.Р.Вихованець). Принципи побудови структурних схем простого речення. Предикативність як граматичне значення речення. Складники категорії предикативності. Просте речення як монопредикативна одиниця. Багатоаспектна класифікація простих речень. Загальна характеристика речень за такими ознаками: Тип речення за характером предикативних відношень: а) за відношенням до дійсності: стверджувальне / заперечне (загально заперечне, частково-заперечне); б) за ознакою об'єктивної модальності та часової визначеності: план реальності та часової визначеності (синтаксичний індикатив) / план ірреальності та часової невизначеності. 2. Тип речення за комунікативною настановою: непитальне (розповідне, спонукальне / питальне (власне питальне, риторично-питальне, питально-спонукальне).3. Тип речення за емоційним забарвленням: окличне / неокличне. 4. Тип речення з погляду синтаксичного членування: членоване/ нечленоване. 5. Тип речення за повнотою реалізації структурно важливих компонентів: повне / неповне (контекстуально неповне, ситуативно неповне, еліптичне). 6. Тип речення за способом вираження предикативності: односкладне / двоскладне / слова-речення. 7. Тип речення за поширеністю мінімальної структурної схеми: поширене (прислівні, детермінантні компоненти) / непоширене. 8. Тип речення за характером ускладнення структури: ускладнене (непредикативні, напівпредикативні, предикативні ускладнюючі елементи) / неускладнене. Просте двоскладне речення. Поняття про підмет, структурні й морфологічні типи підмета. Поняття про присудок, структурні та морфологічні типи присудка. Структурні схеми простого, двоскладного речення.

Просте односкладне речення. Класифікація односкладних речень, розбіжності класифікацій у науковій і шкільній граматиці. Односкладні речення (дієслівні та іменні). Структурні схеми односкладних речень. Поширене просте речення. Традиційні погляди на другорядні члени речення. Сучасні погляди на поширення речення. Концепція, за якою поширювачі мінімальної структурної

схеми за характером синтаксичних зв'язків поділяються на прислівні, прискладові, дуплекси ви. Види другорядних членів за ознаками морфологізованості/неморфологізованості, однозначності/синкретичності. Види й засоби вираження другорядних членів (традиційна точка зору). Ускладнення структури та семантика простого речення. Загальна характеристика ускладненого речення як монопредикативної одиниці зі структурно необов'язковими елементами, які відрізняються за граматичним значенням (непредикативні / напівпредикативні / предикативні) і протиставляються як посідаючі/непосідаючі позиції членів речення. Речення, ускладнені однорідними членами. Поняття про лексико-семантичну, комунікативну, функціональну однорідність, засоби вираження однорідності, безсполучникові та сполучникові зв'язки однорідних членів, морфологічні і структурні особливості однорідних членів; питання про речення з кількома присудками. Узагальнюючі одиниці в реченнях з однорідними членами. Речення, ускладнені відокремленими членами. Поняття про відокремлення; історія вивчення відокремлених членів, роль О.М.Пешковського в становленні теорії відокремлення; умови відокремлення. Протиставлення відокремлених членів за ознакою вираження "додаткової" предикативності. Відокремлення означень та обставин. Відокремлення уточнюючих, пояснювальних, обмежувально-видільних і приєднувальних членів. Відокремлення порівняльних конструкцій. Речення, ускладнені елементами, які не посідають позицію членів речення (звертання, вставні та вставлені конструкції, вигуки).

Чотири аспекти вивчення синтаксису: формальний, семантичний, комунікативний, прагматичний.

Семантичний синтаксис: об'єктивний та суб'єктивний зміст речення (диктум, модус), семантична структура речення та її компоненти (суб'єкт, предикат, об'єкт, конкретизатор, атрибут); експліцитні та імпліцитні засоби вираження семантичних компонентів, дифузні семантичні компоненти. Засоби опису об'єктивного змісту речення у сучасній науці: денотативний підхід (В.Г.Гак), мовно-семантичний (Н.Ю.Шведова), логіко-семантичний

(Н.Д.Артюнова). Поняття про актанти (аргументи) та валентність (Л.Теньєр) як кількість актантів, які може приєднувати дієслово (вербоцентрична теорія речення). Поняття про пропозицію. Засоби вираження пропозиції; співвідношення моно- / поліпропозитивності та моно- / поліпредикативності. Елементарні й неелементарні семантичні категорії. Поняття про семантичний предикат, семантичні типи предикатів, типи предикатів за кількістю місць, які вони потенційно утворюють для предметних змінників (актантів). Поняття про семантичний суб'єкт, засоби вираження семантичного суб'єкта. Семантичний об'єкт та засоби його вираження. Засоби вираження суб'єктивно-модального значення в реченні. Діатеза як схема співвіднесеності формальної та семантичної структури речення (уподібнені / розподібнені структури).

Комунікативний синтаксис: комунікативні типи простого речення. Висловлення як мовленнєва реалізація речення. Поняття про комунікативну задачу, критерій виділення теми й реми. Комунікативні варіанти речення. Актуальне членування речення. Засоби актуального членування. Поняття про парцеляцію. Співвідношення актуального та формально-синтаксичного членування речення, їх можлива асиметрія.

Прагматичний синтаксис. Поняття про прямі та непрямі мовленнєві акти. Локація, іллокуція, перлокуція (Дж.Остін). Конверсаційні максими Грайса. Поняття про пресупозицію. Перформативні висловлення.

Парадигма простого речення. Поняття про парадигми речення. Парадигма речення як сукупність форм одного структурного типу. Морфологічна парадигма предиката-дієслова та синтаксична парадигма речення. Комунікативна парадигма речення. Семантико-синтаксична парадигма речення. Єдність і цілісність змісту та будови складного речення. Різноманітність структурних типів складних речень. Сурядність і підрядність у складному реченні. Ієрархія між сурядністю та підрядністю. Безсполучниковий зв'язок частин складного речення. Способи вираження відношень між частинами складного речення.

Складнопірядне речення. Головне та підрядне речення, їх єдність. Граматичні засоби вираження залежності підрядних речень. Питання про

принципи класифікації підрядних речень. Формально-граматична класифікація складнопідрядних речень. Сполучники як єдині показники функцій підрядних речень при використанні формально-граматичної класифікації складнопідрядних речень, недоліки цієї класифікації. Логіко-граматична класифікація складнопідрядних речень. Нерозривний зв'язок між членами простого речення і підрядними частинами складнопідрядного. Спосіб вираження члена головної частини, що пояснюється. Засоби приєднання підрядної частини до головної. Види підрядних речень за логіко-граматичною класифікацією (підметові, присудкові, додаткові, означальні, обставинні). Думки мовознавців з приводу класифікації обставинних підрядних речень, прихильники логіко-граматичної класифікації складнопідрядних речень, недоліки цієї класифікації. Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень. Поділ складнопідрядних речень на складнопідрядні речення розчленованої та нерозчленованої структури (одночленні та двочленні) залежно від того, до слова у головному реченні чи до всього головного речення відноситься підрядна частина. Формально-граматичні засоби приєднання підрядної частини до головної, необхідність врахування змістових відношень між частинами складнопідрядного речення. Прихильники структурно-семантичної класифікації складнопідрядних речень. Різновиди складнопідрядних речень нерозчленованої структури (одночленних) за структурно-семантичною класифікацією: займенниково-співвідносні складнопідрядні речення, їх характерні ознаки. Вказівні слова-займенники у головній частині, сполучники та сполучні слова-займенники у підрядній частині займенникового походження. Поняття про слова займенникового походження. Поділ займенниково-співвідносних речень на ототожнюючі, вміщуючі та речення фразеологічного типу. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними – речення з поширенням слова як носія лексичного значення. Семантичні групи дієслів головного речення, з якими перебувають у граматичній залежності підрядні з'ясувальні. Складнопідрядні речення з підрядними присубстантивного та підрядними при компаративними – речення з поширенням слова як носія граматичного значення. Різновиди складнопідрядних речень

розчленованої структури (двочленні) за структурно-семантичною класифікацією: відносно-поширені складнопідрядні речення, їх характерні ознаки; детермінантні складнопідрядні речення відповідності, х характерні ознаки; детермінантні складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, їх характерні ознаки. Відмінність між складнопідрядними реченнями з підрядними порівняльними і простими реченнями з порівняльними зворотами. Розрізнення складнопідрядних речень з підрядними порівняльними і займенниково-відносних ототожнюючи речень з означальним значенням; детермінантні складнопідрядні речення з підрядними часу та вираження часових відношень у таких реченнях. Багатофункціональність сполучників *коли, як*; детермінантні складнопідрядні речення з підрядними мети. Засоби вираження синтаксичних відношень підрядного речення мети до головного, речення власне мети, невласне мети та антимети; детермінантні складнопідрядні речення з підрядними наслідку, їх характерні ознаки. Розмежування підрядних наслідкових речень і займенниково-відносних речень фразеологічного типу; детермінантні складнопідрядні речення з підрядними причини – речення гнучкої та негнучкої структури. Засоби вираження синтаксичних відношень підрядного речення причини до головного; детермінантні складнопідрядні речення з підрядними умови, їх характерні ознаки. Речення з реальною, ірреальною та потенційною умовою. Місце підрядного речення умови стосовно головного. Розмежування підрядних речень умови і підрядних речень часу; значення та функції підрядного допустового речення в його відношенні до головного речення у детермінантному складнопідрядному реченні з підрядним допустовим. Реально-допустові та потенційно-допустові речення. Речення “вільної” та зв’язної структури. Недоліки структурно-семантичної класифікації. Доцільність вивчення структурно-семантичної класифікації у процесі вивчення курсу сучасної української літературної мови у вузі. Основні засади шкільної класифікації складнопідрядних речень. Основні різновиди підрядних речень за шкільною класифікацією (підрядні речення означальні, з’ясувальні, обставинні). Співвіднесеність різновидів складнопідрядних речень за структурно-семантичною і шкільною класифікацією.

Доцільність використання шкільної класифікації у процесі вивчення української мови у школі. Складнопідрядні речення з кількома підрядними. Види залежності підрядних речень від головного: однорідна, неоднорідна, різночленна супідрядність, послідовна підрядність. Складнопідрядні речення з супідрядністю і послідовною підрядністю. Розділові знаки.

Складносурядне речення. Змістові та структурні особливості складносурядних речень. Єднальні, при єднальні, розділові, градаційні та протиставні сполучники у складносурядному реченні. Способи класифікації складносурядних речень (шкільна та вузівська класифікації). Способи класифікації складносурядних речень (шкільна та вузівська класифікації). Постановка розділових знаків.

Безсполучникове складне речення. Змістові та структурні особливості. Безсполучникові складні речення однорідного зв'язку (речення з однотипними простими частинами) та неоднорідного зв'язку (речення з різнотипними простими частинами). Спроби класифікації складних безсполучникових речень з різнотипними частинами: а) речення коментують чого зв'язку та їх характерні ознаки; б) з'ясувальні складні безсполучникові речення та їх характерні ознаки; г) пояснювальні складні безсполучникові речення з різними відтінками зв'язку (причиновими, наслідковими, висновковими, допустово-умовно-протиставними, мети, приєднувальним модально-оцінним, відтінками ступеня й наслідку); д) безсполучникові складні речення часово-умовно-наслідкового та часово-умовно-висновкового зв'язку. Постановка розділових знаків у складних безсполучникових реченнях. Складні речення з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком. Поняття про контаміновані структури. Постановка розділових знаків. Принципи синтаксичного аналізу складних речень.

Пряма та непряма мова. Відмінність прямої мови від непрямої мови. Невласне пряма мова та синтаксичні способи її вираження. Постановка розділових знаків.

Синтаксичні особливості цілого тексту. Взаємозв'язаність окремих речень у зв'язному тексті. Приєднання у складі речень і на межі речень. Способи та

засоби вираження приєднувального зв'язку. Приєднання безсполучниковим способом, за допомогою сполучника сурядності чи підрядності, за допомогою відносного займенника чи прислівника, за допомогою часток і вставних слів, приєднання лексичними повторами.

Період, складне синтаксичне ціле, надфразна єдність.

Поняття про абзац.

Грамматичні особливості організації цілого тексту.

Основи сучасної пунктуації. Пунктуація і синтаксична будова української мови. Пунктуація й інтонація. Розділові знаки. Історична змінність пунктуації. Короткі відомості з історії української пунктуації.